

Universitätsbibliothek Wuppertal

Annæi Senecæ Tvm Rhetoris Tvm Philosophi Opera Omnia

Cum Andreae Schotti ad veterum exemplarium fidem castigatione: Cuius libros pagina sequens exhibet - Adiectus est rerum memorabilium Index locupletissimus

Seneca, Lucius Annaeus <Rhetor>

Genevæ, [1646]

Liber sextus

Nutzungsrichtlinien Das dem PDF-Dokument zugrunde liegende Digitalisat kann unter Beachtung des Lizenz-/Rechtehinweises genutzt werden. Informationen zum Lizenz-/Rechtehinweis finden Sie in der Titelaufnahme unter dem untenstehenden URN.

Bei Nutzung des Digitalisats bitten wir um eine vollständige Quellenangabe, inklusive Nennung der Universitätsbibliothek Wuppertal als Quelle sowie einer Angabe des URN.

[urn:nbn:de:hbz:468-1-1515](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:468-1-1515)

subiecto vno aut altero verbo, ad contextum reddendę orationis adducta est, sic ad referendam gratiam admonitione reuocanda est.

LIBER SEXTVS.

CAPVT I.

QUÆDAM Liberalis virorum optime, exercendı tantum ingenij causa quæruntur, & semper extra viam iacent: quædam & dum quæruntur, oblectamento sunt, & quærita, vsui Omnium tibi copiam faciam. Tu illa, vtunque tibi visum erit, aut peragi iubeto, aut ad explicandum ludorum ordinem induci. His quoque si abire protinus iusseris, non nihil actum erit. Nam etiam quod discere superuacuum est, prodest cognoscere. Ex vultu igitur tuo pendebō, prout ille suaserit mihi: alia detinebo diutius, alia expellam.

CAP. II. AN beneficium eripi possit, quæsitum est. Quidam negant posse. Non enim res est, sed actio: quomodo aliud est munus, aliud ipsa donatio: aliud qui navigat, aliud ipsa nauigatio. Et quamuis æger non sit sine morbo, non tamen idem est æger & morbus. Ita aliud est beneficium ipsum, aliud quod ad vnumquemque nostrum beneficium peruenit. Illud incorporale est, irritum non fit: materia illius huc & illuc iactatur, & dominum mutat. Itaque tu tuum eripis. ipsa rerum natura reuocare quod dedit non potest. Beneficia sua interruptit, non rescindit. Qui moritur, tamen vixit: qui amittit oculos, tamen vidit. Quæ ad nos peruenerunt, ne sint, effici potest: ne fuerint, non potest. Pars autem beneficij & quidem certissima est, quæ fuit. Nonnunquam vsu beneficij longiore prohibemur, beneficij quidem ipsum non eraditur. Licet omnes in hoc vires suas natura aduocet, retro illi agere se non licet. Potest eripi domus, & pecunia, & mancipium. & quicquid est, in quo hæsit beneficij nomen. Ipsum veto stabile & immortum est. Nulla via efficiet, ne hic dederit, ne ille acceperit.

CAP.

CAP. III. EGREGIE mihi videtur M. Antonius apud Rabirium poetam, cum fortunam suam transeuntem alio videbat, & sibi nihil relictum, præter ius mortis, id quoque, si cito occupaverit, exclamare: *Hoc habeo quodcumque dedi.* O quantum habere potuit, si voluisset. Hæ sunt diuitiæ certæ, in quacunque sortis humanæ leuitate, yno loco permansturæ: quæ quo maiores fuerint, hoc minorem habebunt inuidiam. Quid tanquam tuo parcis? Procurator es. Omnia ista que vos tumidos, & supra humana elatos, obliuisci cogunt vestre fragilitatis quæ ferreis claustris custoditis armati, quæ ex alieno sanguine rapta vestro defenditis, propter quæ classes cruentaturas maria deducitis, propter quæ quallatis vires, ignari, quantum telorum in aduersos fortuna comparcet, propter quæ ruptis totiens affinitatis, amicitia, collegij fœderibus, inter contententes duos terrarum orbis elusus est, non sunt vestra: in depositi causa sunt, iam iamque ad alium dominum spectantia, aut hostis illa, aut hostilis animi successor inuadet. Quæris quomodo illa tua facias? donando. Consule ergo rebus tuis, & certam tibi earum atque inexpugnabilem possessionem para, honestiores illas non solum, sed tutiores facturus, illud quod suspicis, quo te diuitem ac potentem putas, quamdiu possides, sub nomine sortido iacet. Dominus est, terrens est, nummi sunt, cum donasti beneficium est.

CAP. IV. FATERIS, inquis: nos aliquando beneficium non debere ei, à quo accepimus: ergo ereptum est. Multa sunt, propter quæ beneficium debere desinimus: non quia ablatum, sed quia corruptum est. Aliquis reum me defendit: sed uxorem meam per vim stupro violauit. Non abstulit beneficium, sed opponendo illi parem iniuriam, soluit me debito: & si plus læsit, quam ante profuerat, non tantum gratia extinguitur, sed iustificandi quærendique libertas fit, vbi in compratione beneficii præponderauit iniuria, ita non auferitur beneficium, sed vincitur. Quid? non tam duri quidam, & tam scelerati patres sunt, vt illos auerfari & eurare ius fasque sit? Nunquid ergo illi abstulerunt, quæ dederant? Minime, sed impietas sequentium temporum commendationem omnino prioris officij sustulit. Non beneficium tollitur,

sed beneficij gratia: & sic efficitur, non, ne habeam, sed ne
 debeam Pecuniam aliquis mihi credidit: sed domū meam
 incendit. pensatum est creditum damno. nec reddidi illi,
 nec tamen debeo. Eodem modo & hic, quia aliquid beni-
 gne aduersus me fecit, aliquid liberaliter, sed postea mul-
 ta superbe, contumeliosè, crudeliter, eo loco me posuit, vt
 perinde liber aduersus eum sim, quasi non accepissem Vim
 beneficiis suis attulit. Colonum suum non tenet, quamuis
 tabellis manentibus, qui segetem eius proculcauit, qui suc-
 cidit arbuta: non quia recepit, quod pepigerat, sed quia ne
 reciperet, effecit. Sic debitori suo creditor saepe damnatur,
 vbi plus ex alia causa abstulit, quam ex credito petit. Non
 tantum inter creditorem & debitorem iudex sedet qui
 dicat, Pecuniam credidisti. Quid ergo? pecus abegisti: ser-
 uum eius occidisti: agellum, quem non emerat, possides:
 aestimatione facta, debitor discede, qui creditor veneras.
 Saepe etiam beneficium manet, nec debetur, si secuta est
 dantem poenitentia: si misericum se dixit, quod dedisset: si
 cum daret, suspirauit. vultum obduxit, perduxit, se credi-
 dit, non donare: si sua causa, aut certe non mea, dedit: si
 desit insultare, gloriari, & vbiq; iactare, & acerbum mu-
 nus suum facere. Manet itaque beneficium, quamuis non
 debeatur: sicuti quaedam pecunia, de quibus ius creditori
 non dicitur, debetur, sed non exiguntur.

CAP. V. INTER beneficia quoque & iniurias ra-
 tio confertur. Dedisti beneficium: iniuriam postea fe-
 cistis. Et beneficio gratia debetur, & iniuriæ vltio. Nec e-
 go illi gratiam debeo, nec ille mihi pecuniam. Alter ab
 altero absoluitur. Cum dicimus, Beneficium illi reddi-
 di: non hoc dicimus, illud nos quod acceperamus red-
 didisse, sed aliud pro illo. Reddere enim est, rem pro
 re dare. Quidni? cum omnis solutio non idem red-
 dar, sed tantundem. Nam & pecuniam dicimur red-
 didisse, quamuis numerauimus pro argenteis aureos,
 quamuis non interuenerint nummi, sed delegatione &
 verbis perfecta solutio est. Videris mihi dicere: Perdis o-
 peram. Quorum enim pertinet scire me, an maneat quod
 non debetur? Iurisperitorum istæ acutæ ineptiæ sunt,
 qui hæreditatem negant vsucapi posse, sed ea quæ in hæ-
 redit

reditate sunt: tranqui in quicquam aliud sic hæreditas, quam ea quæ in hæreditate sunt. Illud mihi potius distingue, quod potest ad rem pertinere, cum idem homo beneficium mihi dedit, & postea fecit iniuriam, utrum & beneficium illi reddere debeam, & me ab illo nihilominus vindicare, ac veluti duobus nominibus separatim respondere: an alterum alteri contribuere, & nihil negotij habere, ut beneficium iniuria tollatur, beneficio iniuria. Illud enim video in foro fieri. quid in vestra schola iuris sit, vos sciat. Separantur actiones, & de eo quod agimus, de eodem nobiscum agitur. Confunditur fortuna, si quid apud me pecuniam deposuerit, idem mihi postea furtum fecerit, & ego cum illo furti agam, & ille mecum depositi.

CAP. VI. *Quæ* proposuisti, mi Liberalis, exempla, certis legibus continentur, quas necesse est sequi: lex legi non miscetur. Vtraque sua via it: depositum habet suam actionem propriam, tam me hercule quam furtum. Beneficium nulli legi subiectum est: me autem utitur: licet me comparare inter se quantum profuerit mihi quisque, aut quantum nocuerit: tum pronuntiare, utrum plus debeat mihi, an debeam. In illis nihil est nostri & potestatis: eundem est, qua ducitur. In beneficio tota potestas mea est: ego itaque iudico illa, non separo, nec diduco, sed iniurias ac beneficia ad eundem iudicem mitto. Alioquin iubet me eodem tempore amare & odisse, queri & gratias agere: quod natum non recipit. Potius comparatione facta inter se beneficij & iniuriæ, videbo an etiam vltro mihi debeat. Quomodo si quis scriptis nostris alios super me imprimat versus, priores literas non tollit, sed abscondit: sic beneficium superueniens iniuriam apparere non patitur.

CAP. VII. *Vltus* tuus, cui regendum me tradidi, colligit rugas, & attrahit frontem, quasi longius exeam. *Videris* mihi dicere,

*Quo tantum mihi dexter abis? huc dirige cursum,
Littus ama.*—

Non possum magis. Itaque si huic satisfactum existimas, illud trahamus, an ei bebeat aliquid qui nobis iniuit profuit. Hoc apertius potui dicere, nisi propositio deberet esse confusior, ut distinctio statim subsecuta ostenderet utrum-

que quæri, an ei deberemus, qui nobis, dum non vult, profuit: & an ei, qui dum nescit. Nam si quis coactus aliquid boni fecit, quin nos non obliget, manifestius est, quam vix illa in hoc verba impendenda sint. Et hæc quaestio facile expeditur, & si qua similis huic moueri potest, si toriens illo cogitationem nostram conuerterimus. Beneficium nullum est, nisi quod ad nos primum aliqua cogitatio defert, deinde amica & benigna. Itaque nec fluminibus gratias agimus, quamuis aut magna nauigia patiantur, & ad subuehendas copias largo ac perenni alueo currant, aut piscosa & amœna pinguibus aruis interfluant: nec quisquam Nilo beneficium debere se iudicat, non magis quam odium, si immoluitus superfluit, tardeque recessit: nec ventus beneficium dat, licet lenis & secundus aspirat: nec vitis & salubris cibus. Nam qui beneficium mihi daturus est, debet non tantum prodesse, sed velle. Ideo nec mutis animalibus quicquam debetur. Et quam multos è periculo velocitas equi rapuit? Nec arboribus. Et quam multos aestu laborantes, ramorum opacitas texit? Quid autem interest, vtrum mihi qui nescit, profuerit, an qui scire non potuit? cum utriusque velle defuerit? Quid autem interest, vtrum me iubeas nauis, aut vehiculo, aut lanceam debere beneficium: an ei qui æquè quam ista propositum beneficiendi nullum habuit, sed profuit casu?

CAP. VIII. BENEFICIUM aliquis nesciens accepit, nemo à nesciente. Quomodo multos fortuita sanant, nec ideo remedia sunt; & in flumen alicui cecidisse frigore magno, causa sanitatis fuit: quomodo quorundam, flagellis quarrana discussa est, & metus repentinus animum in aham curam auertendo suspectas horas fessit: nec ideo quicquam horum etiam si saluti fuit, salutare est: sic quidam nobis profuit, dum nolunt, imò quia nolunt: non tamen ideo illis beneficium debemus. Quid si perniciosa illorum consilia fortuna deflexit in melius, an existimas me debere ei quicquam, cuius manus cum me peteret, percussit hostem meum, qui nocuisset, nisi errasset? Sæpe testis dum aperte peierat, etiam veris testibus abrogauit fidem, & reum velut factione circumuentum miserabilem reddidit. Quosdam ipsa, quæ præmebat, potentia eripuit: & iudices quem damnaturi erant, cauta, damnare gratia noluerunt.

noſuerunt, Non tamen id beneficium dederunt, quamuis profuerint. quia telum quo miſſum ſit, non quo peruenerit, quaeritur. Et beneficium ab iniuria diſtinguit, non euentus, ſed animus. Aduerſarius meus dum contraria dicit, & iudicem ſuperbia offendit, & vnum teſtem temere dimittit, cauſam meam erexit. Non quaero an pro me erauerit, qui contra me voluit.

CAP. IX. NEMPE vt gratus ſim, velle debeo idem facere quod ille. Vt beneficium daret, velle debuit. Nam quid eſt iniquius homine, qui eum odit, à quo in turba calcatus, aut reſperſus, aut quo nollet, impuſus eſt? At quid eſt aliud, quod illum querelæ eximat: cum in re ſit iniuria, quam neſciſſe quid faceret? Eadem res efficit, ne hic beneficium dederit, ne ille iniuriam fecerit. Et amicum & inimicum voluntas facit. Quam multos militiae morbus eripuit? quosdam ne ad ruinam domus ſuæ occurrerent, inimicus vadimonio tenuit: ne in piratarum manus peruenirent, quidam naufragio conſecuti ſunt. Nec his tamen beneficium debemus: quoniam extra ſenſum officij caſus: nec inimico cuius non lis exerceat, dum vexat ac detinet. Non eſt beneficium niſi quod à bona voluntate proficiſcitur, niſi illud cognoscit qui dedit. Proſuit aliquis mihi dum neſcit, nihil illi debeo. Proſuit cum vellet nocere: imitabor ipſum.

CAP. X. AD primum illum reuertamur, vt gratiam referam, aliquid facere me vis: ipſe vt beneficium mihi daret, nihil fecit. Vt ad alterum tranſeamus, viſ me huic gratiam referre, vt quod à nolente accepi, volens reddam. Nam quid de tertio loquar, qui ab iniuria in beneficium delapſus eſt? Vt beneficium tibi debeam, parum eſt voluiſſe te dare: vt non debeam, ſatis eſt noluiſſe. Beneficium enim voluntas nuda non efficit: ſed quod beneficium non eſſet, ſi optimæ ac pleniffimæ voluntati, fortuna deeſſet, id æque beneficium non eſt, niſi fortunam voluntas antecelſit. Non enim profuiſſe te mihi oportet, vt ob hoc tibi obliſer, ſed ex deſtinato profuiſſe.

CAP. XI. CLEANTHES exemplo eiufmodi vitutus Ad quaerendum, inquit, & accerſendum ex academia Platonem, duos pueros miſi. Alter totam porticam perſeruatatus eſt: alia quoque loca in quibus illum inueniri poſ-

se sperabat, percurrit, & domum non minus lassus quam irritus rediit. Alter apud proximum circulatorem refedit, & dum vagus atque erro vernaculis congregatur & ludit, transeuntem Platonem, quem non quaeserat, inuenit. Illum, inquit, laudabimus puerum, qui quantum in se erat, quod iustus est fecit: hunc feliciter inertem castigabimus. Voluntas est, quae apud nos ponit officium: cuius yde quae conditio sit, ut me debito obstringat. Parum est illi velle, nisi profuit: parum est profuisse, nisi voluit. Puta enim aliquem donare voluisse, nec donasse: animum quidem eius habeo, sed beneficium non habeo: quod consummat & res, & animus. Quem admodum ei qui voluit mihi pecuniam credere, sed non credidit, nihil debeo: ita ei qui voluit mihi beneficium dare, sed non potuit, amicus quidem ero, sed non obligatus. Et volam illi aliquid praestare: nam & ille voluit mihi. Ceterum si benigniore fortuna vsus praestitero, beneficium dedero, non gratiam retulero. Ille mihi gratiam debet: huic initium à me fiet numerandi.

CAP. XII. INTELLIGO iam quid velis quaerere. Non opus est te dicere. Vultus tuus loquitur. Si quis sua causa nobis profuit, sine, inquis, debetur aliquid? Hoc enim saepe te conquerentem audio, quod quaedam homines sibi praestant, aliis imputant. Dicam, mi Liberalis: sed prius hanc quaestiunculam diuidam, & rem aequam ab iniqua separabo. Multum enim interest, utrum aliquis beneficium nobis det sua causa, an nostra: an sua & nostra. Ille qui totus ad se spectat, & nobis prodest, quia aliter sibi prodesse non potest: eo loco mihi est, quo qui pecori suo hibernum & astitium pabulum prospicit: eo loco quo, qui captiuos suos ut commodius valeant pascit, & optimos boues saginat ac defricat: quo lanista, qui familiam suam summa cura exercet atque ornat. Multum (ut ait Cleanthes) à beneficio distat negotiatio.

CAP. XIII. RVRVSVS nou sum tam iniquus, ut nihil ei debeam, qui cum mihi utilis esset, fuit & sibi. Non enim exigo, ut sine respectu sui mihi consulat: immo etiam opto, ut beneficium mihi datum, vel magis danti profuerit: dummodo id qui dabat, duos intuens dederit, & inter me seque diuiserit. Licet id ipse ex maiore parte possideat, si modo me in consortium admisit, si duos cogitauit, ingratus sum,
nop

non solum iniustus, nisi gaudeo hoc illi profuisse, quod proderat mihi. Summæ malignitatis est, non voc. re beneficium nisi quod dantem aliquo incommodo affectit. Aliter illi, qui beneficium dat sua causa, respondebo. Quare potius te mihi profuisse dices, quam me tibi? Puta, inquit, aliter fieri non posse non magistratum, quam si decem captos civis ex magno captivorum numero redimero: nihil de debis mihi, cum te servitute ac vinculis liberavero? Atqui mea id causa faciam. Adversus hoc respondeo. Aliquid istius tua causa facis; aliquid mea. Tua, quod redimis: mea, quod eligis tibi enim ad utilitatem tuam factus est quoslibet redimisse. Itaque debeo, non quod redimis me, sed quod eligis. poteras enim & alterius redemptionem idem consequi quod mea. Utilitatem rei partivis mecum; & me in beneficium accipis, duobus partibus futurum. Præfers me aliis: hoc totum mea causa facis. Itaque si prætorum te factura esset decem captivorum redemptionem, decem autem soli captivi essemus; nemo quequam tibi deberet ex nobis; quia nihil haberes quod cuiquam imputares, à tua utilitate seductum. Non sum iniquus beneficij interpret: nec desidero illud mihi tantum dari, sed & tibi.

CAP. XIV. Quid ergo, inquit, si in sortem nomina vestra conici iussissem & tuum nomen inter redimendos exiit, nihil deberes mihi; immo deberem. sed exiguum, quid sit hoc dicam. Aliquid mea causa facis, quod me ad fortunam redemptionis admittis, quod nomen meum exiit. sorti debeo: quod exire potui, tibi. Aditum mihi ad beneficium tuum dedisti, cuius maiorem partem fortunæ dedeo: sed hoc ipsum tibi, quod fortunæ debere potui. Illos ex toto præteribo, quorum mercenarium beneficium est, quod qui dat, non computat cui, sed quanti daturus sit, quod vndique in se conuertum est. Vendit mihi aliquis frumentum, vivere non possum nisi emero: sed non debeo vicam, quia emi. Nec quam necessarium fuerit, æstimo, sine quo victurus non fui: sed quam gratuitum, quod non habuissim, nisi emissem: in quo euehendo mercator non cogitavit, quantum auxilij allaturus esset mihi, sed quantum lucrui sibi. Quod emi, non debeo.

CAP. XV. Isto modo, inquit, ne medico quidem debere te, nisi mercedulam, dices: nec præceptori, quia ali-

quid numeraueris. Atqui omnium horum apud nos magna caritas, magna reuerentia est. Aduersus hoc respondetur, quaedam pluris esse, quam emuntur. Emis à medico rem inæstimabilem, vitam ac valetudinem bonam: à bonarum artium præceptore studia liberalia, & animi cultû. Itaque his non rei pretium, sed operæ soluitur, quod deseruierunt, quod à rebus suis auocati nobis vacant: mercedem non meriti, sed occupationis suæ ferunt. Aliquid tamen dici potest verius, quod statim ponam, si prius quomodo istud refelli possit, ostendero. Quaedam, inquit, pluris sunt quam vānuerunt, & o hoc aliquid mihi interest pro illis, quamuis empta sint, debes. Primum quid interest quanti sint, cum de pretio inter ementem & vendentem conuenerit? Deinde non vāniit illud suo pretio, sed tuo. Pluris est, inquit, quam vāniit. Sed pluris vānire non potuit. Pretium autem cuiusque rei pro tempore est. Cum bene ista laudaueris, tanti sunt quanto pluris vānire non possunt. Præterea nihil venditori debet, qui bene emit. Deinde etiam si pluris ista sunt, non tamen vllum istic tuum munus est, vt non ex vsu effectiue, sed ex consuetudine & annona æstimetur. Quod tu pretium ponis traicienti maria, & per medios fluctus, cum è terræ conspectu recessit, certam secanti viā, & prospicienti futuras tempestates, & securis omnibus iubenti subito vela stringi, arma dimitti, paratos ad incursum procellæ & repentinum impetum stare? Huic tamen tantæ rei præmium vectura persoluit. Quanti æstimas in solitudine hospitium, in imbre tectû, in frigore balneû, aut ignem? Scio tamen quanti ista contecturus diuersoriorû subeam. Quantum nobis præstat, qui labentem domum fulcit? & agentem ex imo rimas insulam incredibili arte suspendit? Certo tamen & leui pretio futura conducitur. Murus nos ab hostibus tutos, & à subitis latronum incursionibus præstat. Notum est tamen, illas turres pro securitate publica propugnacula habituras, excitaturus faber quid in diem mereat.

CAP. XVI. INFINITVM erit, si latius exempla conquiram, quibus appareat paruo magna constare. Quid ergo? quare medico & præceptori plus quiddam debeo, nec aduersus illos mercede defungor? Quia ex medico ac præcepto-

cepto-

ceptore in amicum transeunt, & nos non arte quam vendunt, obligant, sed benigna & familiari voluntate. Itaque medico qui nihil amplius quam manum tangit, & me inter eos, quos perambulat, ponit, sine vllō affectu facienda vitandaque præcipiens, nihil amplius debeo: quia me non tanquam amicum vidit, sed tanquam imperatorem. Ne præceptorem quidem habeo cur venerer, si me in grege discipulorum habuit, si non putauit dignum propria & peculiari cura, si nunquam in me direxit animum, & cum in medium effunderet, quæ sciebat, non didici, sed excepi. Quid ergo est, quare istis debeat multum? non quia plures est quod vendiderunt quam emimus, sed quia nobis ipsi aliquid præstiterunt. Ille plus impendit, quam medico necesse est. Pro me, non pro fama artis, extimuit. Non fuit contentus remedia monstrare, sed admouit. Interea sollicitus assedit, ad suspecta tempora occurrit. Nullum ministerium oneri illi, nullum fastidio fuit. Gemitus meos non securus excepit. In turba multorum inuocantium, ego illi potissima cura fui. Tantum illis vacauit, quantum mea valetudo permiserat. Huic ego non tanquam medico, sed tanquam amico obligatus sum. Alter rursus in docendo & laborem & tædium tulit, præter illa quæ præcipientibus in commune dicuntur, aliqua instillauit ac tradidit, hortando bonam indolem erexit, & modo laudibus fecit animum, modo admonitionibus discussit desidiam. Tū ingenium latens & pigrum, iniecta (vt ita dicā) manu, extraxit: nec quæ sciebat, maligne dispensauit, quo diutius esset necessarius: sed cupiit si posset vniuersa transfundere. Ingratus sum, nisi illum inter gratissimas necessitudines diligo.

CAP. VII. SORDIDISSIMORVM quoque artificiorum infistoribus supra constitutum aliquid adiicimus, si nobis opera illorum enixior visa est: & gubernatori, & opifici vilissimæ mercis, & in diem se locanti, corollarium aspersimus: In optimis vero artibus quæ vitam aut conseruant, aut excolunt, qui nihil se plus existimat debere quam pepigit, ingratus est. Adiice, quod talium studiorum traditio miscet animos. hoc cum factum est, tam medico quam præceptori pretium operæ soluitur, animi debetur.

CAP. XVIII. PLATO cum flumen naue transisset, nec ab illo quicquam portitor exegisset, honori hoc suo datum credens, dixi positum illi esse apud Platonem officium. Deinde paulo post, cum alium a quoque alium gratis eadem transiret sedulitate, negavit illi iam pud Platonem positum officium. Nam ut tibi debeam aliquid, pro eo quod praestas, debes non tantum mihi, praestare sed tantquam mihi. Non potes ob id quemquam appellare, quod spargis in populum. Quid ergo? Nihil debetur pro hoc? Nihil tantquam ab uno, cum omnibus solvam, quod tibi cum omnibus debeo.

CAP. XIX. NEGAS, inquit, vllum dare beneficium eum, qui me gra uita naue per flumen Padum tulit? Nego. Aliquid boni facit, beneficium non dat. Facit enim sua causa, aut utique non mea. Ad summam, ne ipse quidem se mihi beneficium idcat dare; sed aut reip. aut viciniae, aut ambitioni suae praestat: & pro hoc aliud quoddam commodum expectat, quam quod à singulis recepturus est. Quid ergo, inquit, si princeps ciuitatem dederit omnibus Gallis, si immunitatem Hispanis, nihil hoc nomine singuli debebunt? Quidni debeant? Debebunt autem non tantquam proprium beneficium, sed tantquam publici partem. Nullam, inquit, habuit cogitationem mei. Illo tempore, quo vniuersis proderat, noluit mihi proprie ciuitatem dare, nec in me direxit animum. Ita quare ei debeam qui me sibi non substituit, cum facturus esset, quod fecit? Primum cum cogitauit Gallis omnibus prodesse, & mihi cogitauit prodesse. Etiam enim Gallus: & me, etiam si non mea, publica tamen nota comprehendit. Deinde ego quoque illi non tantquam proprium debebo, sed commune. Unus è populo non tantquam pro me solvam, sed tantquam pro patria conferam.

CAP. XX. Si quis patriae meae pecuniam credat, non dicam me illius debitorem, nec hoc æs alienum profitebor aut candidatus aut reus ad exoluendum tamen hoc portionem meam dabo. Sic istius muneris quod vniuersis datur, debitorem me nego: quia mihi dedit quidem, sed non propter me: & mihi quidem, sed nesciens an mihi daret. nihilominus aliquid mihi dependendum sciam, quia ad me quoque circuitu longo peruenit. Propter me factum debet

debet esse quod me obliget. Isto, inquit, modo, nec Luna, nec Soli quicquam debes. non enim propter te mouentur. Sed cum in hoc moueantur, vt vniuersa conseruent. & pro me mouentur. Vniuersorum enim pars sum. Adice nunc, quod nostra, & horum conditio dissimilis est. Nam qui mihi prodest, vt per me proficit & sibi, non dedit beneficium: quia me instrumentum vtilitatis suæ fecit. Sol autem & Luna etiam si nobis profunt, non in hoc tamen profunt, vt per nos proficiat sibi. Quid enim nos illis conferre possumus?

CAP. XXI. SCIAM, inquit, Solem ac Lunam nobis velle prodesse, si nolle potuerint. illis autem non licet non moueri. Ad summam consistant, & opus suum intermittant. Hic vide quot modis refellatur. Non ideo minus vult, qui non potest nolle. Immo magnum argumentum est firmæ voluntatis, ne mutare quidem posse. Vir bonus non potest non facere, quod facit: non enim erit bonus, nisi fecerit. Ergo hoc bonus vir beneficium dat, quia fecit quod debet. non potest autem non facere quod debet. Præterea multum interest, vtrum dicas, Non potest hoc non facere, quia cogitur: an, Non potest nolle. Nam si necesse est illi facere, non debeo ipsi beneficium, sed cogenti. Si necesse est illi velle ob hoc, quia nihil habet melius quod velit, ipse se cogit. Ita quod tanquam coacto non deberem, tanquam cogenti debeo. Desinant, inquit, velle. Hoc loco tibi occurrat: Quis tam demens est, vt eam neget voluntatem esse, cui non est periculum desinendi, vertendique se in contrarium: cum ex diverso nemo æque videri debeat velle quam cuius voluntas vsque eo certa est, vt æterna sit? An si is quoque vult, qui potest statim nolle, is non videbitur velle, in cuius naturam non cadit nolle?

CAP. XXII. AGEDVM, inquit, si possunt resistant. Hoc dicis: Omnia ista ingentibus intervallis diducta, & in custodiam vniuersi deposita, stationes suas deserant, subita confusione rerum sidera sideribus incurrant, & rupta rerum concordia in ruinam diuina labantur, contextusque velocitatis citatissima, in tot secula promissas vias in medio itinere destituat, & quæ nunc eunt alternis redeuntque opportunis libramentis, mundum ex æquo temperantia, repentino concrementur incendio, & ex tunc

varietate soluantur, atque eant in vnum omnia: Ignis cuncta possideat: quam deinde pigra nox occupet, & profunda vorago tot deos sorbeat. Est tanti, vt tu coarguaris. Ista tibi profunt etiam inuito, euntque ista tua causa: etiam si maior illis alia ac prior causa est.

CAP. XXIII. ADIICE nunc, quod non externa cogunt deos, sed sua illis in legem aterna voluntas est. statuerunt quæ non mutarent. Itaque non possunt videri facturi aliquid quamuis nolint: quia quicquid desinere non possunt, perseuerare voluerunt. Nec vnquam primi consilij deos pœnitet. Sine dubio illis desciscere in contrarium non licet. Sed non ideo, quia vis sua illos in proposito tenet, ex imbecillitate permanent: sed quia non licet ab optimis aberrare, & sic ire decretum est. In prima autem illa constitutione, cum vniuersa disponent, etiam nostra videntur, rationemque hominis habuerunt. Itaque non possunt videri sua tantum causa decurrere, & explicare opus suum: quia pars operis sumus & nos. Debemus ergo & Soli, & Lunæ, & cæteris cælestibus beneficium: quia etiam si potiora illis sunt, in quæ oriuntur, nos tamen in maiora itari iuuant. Adice, quod destinato iuuant. Ideoque obligati sumus, quia non in beneficium ignorantium incidimus, sed hæc quæ accepimus, accepturos sciuerunt: & quanquam maius illis propositum sit, maiorque actus sui fructus, quam seruare mortalia: tamen in nostras quoque utilitates à principio rerum præmissa mens est, & is ordo mundo datus, vt appareat curam nostri non inter vltima habitam. Debemus parentibus nostris pietatem; & multi non vt gignerent coierunt. Dij non possunt videri nescisse, quid effecturi essent, cum omnibus alimenta protinus, & alia vtilia prouiderint. nec eos per negligentiam genuere, quibus tam multa genuerant. Cogitauit enim nos ante natura, quam fecit. Nectamen leue opus sumus, vt illi potuerimus excidere. Vide quantum nobis permiserit, quam non intra homines humani imperij conditio sit. Vide in quantum corporibus vagari liceat, quæ non coercuit sine terrarum, sed omnem in partem sui misit. Vide, animi quantum audeant, quemadmodum soli aut nouerint deos, aut quærant, & mente in altum data diuina comitentur. Seias, non esse hominem

nem tumultuarium & incogitatum opus. Inter maxima rerum suarum natura nihil habet quo magis gloriatur, aut certe cui gloriatur. Quantus iste furor est, controversiam diis muneris sui facere? Quomodo aduersus eos hic exit gratus, quibus gratia referri sine impendio non potest, qui negat ab his accepisse se, à quibus cum maximè accipit, qui & semper daturi sunt, & nunquam recepturi? Quanta autem perueritas, ob hoc alicui non debere, quia etiam inficienti benignus est: & continuationem ipsam, seriemeque beneficij, argumentum vocare necessario dantis? Nolo sibi habeat. Quis illum rogat? & omnes alias impudentis animi voces his adstrue. Non ideo de te minus miretur is, cuius liberalitas ad te etiam dum negas peruenit, cuiusque beneficiorum, vel hoc maximum, quod etiam quærenti datus est.

CAP. XXIV. NON vides, quemadmodum teneram liberorum infantiam, parentes ad salubrium rerum patientiam cogant? Flentium corpora, ac repugnantium, diligentia cura fouent: & ne membra libertas immatura detorqueat, in rectum exitura constringunt, & mox liberalia studia inculcant, adhibito timore nolentibus. Ad vltimum audacem iuuentam frugalitati, pudori, meritis bonis, si parum sequitur, coactam implicant. Adolescentibus quoque ac iam potentibus sui, si remedia metu, aut intemperantia reiciunt, vis adhibetur, ac seruitus. Itaque beneficiorum maxima sunt, quæ à parentibus accipimus dum aut nescimus, aut nolimus.

CAP. XXV. HIS ingratis, & repudiantibus beneficia, non quia nolunt, sed ne debeant, similes sunt ex diuerso nimis grati, qui aliquid incommodi precati solent his quibus obligati sunt, aliquid aduersi, in quo affectum memorem accepti beneficij approbent. An hoc recte faciunt, & pia voluntate, quæritur: quorum animus similis est prauo amore flagrantibus, qui amicæ suæ optant exilium, vt desertam, fugientemque comitentur: optant inopiam, vt magis desideranti donent: optant morbum, vt affideant: & quicquid inimicus optaret, amantes vouent. Fere idem itaque exitus est odij & amoris insani. Tale quiddam & his accidit, qui amicis incommoda optant, quæ detrahant, & ad beneficium iniuria veniunt: cum sanctius sit vel ces-

sare, quam per scelus officio locum querere. Quid si gubernator à Diis tempestates infestissimas, & procellas petat, vt gratior atq; sua periculo fiat? Quid si imperator deos oret, vt magna vis hostium circumfusa castris, fossas subitò impetu compleat, & vallum trepidante exercitu conuellat, & in ipsis portis infesta signa constituat, quo maiore cum gloria rebus lapsis profigatisque succurrat? Omnes isti beneficia sua detestabili via ducunt, qui deos contra eum aduocant, cui ipsi affuturi sunt, & ante illos sterni quam erigi volunt. Inhumana ista, & peruerse grati animi natura est, contra eum optare, cui honeste deesse non possis.

CAP. XXVI. NON nocet illi votum meum, inquit, quia simul opto & periculum & remedium. Hoc dicis, nonnihil te peccare, sed minus quam si sine remedio periculum optares. Nequitia est: vt extrahas, mergere: euertere, vt suscites; vt emittas, includere. Non est beneficium, iniuriæ finis: nec vnquam id detraxisse meritum est, quod ipse qui detraxit, intulerat. Non vulneres me malo, quam sanas. Potes inire gratiam, si quia vulneratus sum, sanas: non, si vulneras, vt sanandus sim. Nunquam cicatrix, nisi collata vulnere placuit: quod ita coisse gaudemus, vt non fuisse mallemus. Si hoc ei optares, cuius nullum beneficium haberes, inhumanum erat votum: quanto inhumanius ei optas, cui beneficium debes?

CAP. XXVII. SIMVL, inquit, vt possim ferre illi opem, precor. Primum, vt te in media parte voti tui occupem, iam ingratus est. Nondum audio quid illi velis præstare. Scio quid illum velis pati. Sollicitudinem illi & metum, & maius aliquod imprecaris malum, vt ope indigeat. Hoc contra illum est. Optas vt tua indigeat ope. Hoc pro te: non succurrere vis illi, sed soluere. Qui sic properat, ipse solui vult, non soluere. Ita quod vnum in voto tuo honestum videri poterat, turpe & ingratum est, nolle debere. Optas enim, non vt tu facultatem habeas referendæ gratiæ, sed vt ille necessitatem implorandæ. Superiorem te facis, & quod nefas est, bene meritum ad pedes tuos mittis. Quanto satius est, honesta voluntate debere, quàm per malâ rationem soluere? Si inficiâreris quod acciperas, minus peccares: nihil enim nisi quod dederat, amitteret.

oeret. Nunc vis illum subiici tibi iactura rerum suarum, & status mutatione in id deuocari, vt infra beneficia sua iaceat. Gratum te reputabo? coram eo, cui prodesse vis, opta. Votum tu istud vocas quod inter gratum & inimicum potest diuidi? quod non dubites aduersarium & hostem fecisse, si extrema taceantur? Hostes quoque optauerunt capere quasdam vrbes, vt seruarent: & vincere quasdam vt ignoscerent. Nec ideo non hostilia vota: in quibus quod mitissimum est, post crudelitatem venit. Denique qualia esse iudicas vota, quæ nemo tibi in nos volet, quam is pro quo sunt, succedere? Pessime cura eo agis, cui vis à dñs noceri, à te succurri: inique cura ipsis diis. Illis enim durissimas partes imponis, tibi humanas. Vt tu pro his, dii nocebunt. Si accusatorem submitteres, quem deinde remoueres; si aliqua illum lite implicares, quam subinde discuteres, nemo de tuo scelere dubitaret. Quid interest vtrum istud fraude tentetur, an voto? Nisi quod potentiores illi aduersarios quæris. Non est quod dicas: Quam enim illi iniuriam facio? Votum tuum aut superuacuum est, aut iniuriosum: immo iniuriosum etiam si irritum. Quicquid non efficis, dei munus est: iniuria vero, quicquid optas. Sat est. Tibi non aliter debemus irasci, quam si feceris.

CAP. XXVIII. Si vota, inquit, valuissent, & in hoc valuissent, vt tutus esses. Primum certum mihi optas periculum sub incerto auxilio. Deinde vtrumque certum puta: quod nocet, prius est. Præterea tu conditionem voti tui nosti. me tempestas occupauit, portus se præsidij dubium. Quantum existimes tormentum, sciam si accipero. egnisse? etiam si sergatus fuero, trepidasse? etiam si absolutus fuero, causam dixisse? Nullius metus tam gratus est finis, vt non gratior sit solida & inconcussa securitas. Opta vt reddere mihi beneficium possis, cum opus erit, non vt opus sit. Si esset in tua potestate quod optas, ipse fecisses.

CAP. XXIX. QUANTO hoc honestius voti est? Opto in eo statu sit, quo semper beneficia distribuat, nunquã desideret. Sequatur illum materia qua tam benignè vtrur largiendo iuandoque, vt nunquam illi sit dandorum beneficiorum inopia. datorum penitentia. Naturam per se pro nam ad humanitatem, ad misericordiam & clementiam

irritet ac prouocet turba gratorum : quos illi & habere contingat, nec experiri necesse sit. Ipse nulli implacabilis sit, ipsi nemo placandus. Tam æquali in eum fortuna indulgentia perseueret, vt nemo in illum possit esse, nisi conscientia, gratus. Quanto hæc iustiora vota sunt, quæ te in nullam occasionem differunt, sed gratum statim faciunt? Quid enim prohibet referre gratiam prosperis rebus? Quam multa sunt, per quæ quicquid debemus, reddere etiam felicibus possumus? Fidele consilium, assidua conversatio, sermo comis, & sine adulatione iucundus, aures, si deliberare velit, diligentes, turæ, secretæ, conuictus familiaritas. Neminem tam altè secunda positerunt, vt non illi eo magis amicus desit, quia nihil absit.

CAP. XXX. ISTA tristis, & omni voto submouenda occasio, ac procul repellenda. Vt gratus esse possis, iratis diis opus est? Nec ex hoc quidem peccare te intelligis, quod melius cum eo agitur, cui ingratus es. Propone in animo tuo carcerem, vincula, sordes, seruitutem, bellum, egestatem. Hæc sunt occasiones tui voti, si quis tecum contraxit, per ista dimittitur. Quin potius cum potentem esse vis, cui plurimum debes, & beatum? Quid enim (vt dixi) vetat te referre, etiam summa felicitate præditis gratiam? cuius plena tibi occurret & varia materia. Quid tu nescis debitum etiam locupletibus solui? Nec te inuitum distringam: Omnia sane exclusit opulenta felicitas: mōstrabo tibi, cuius rei inopia laborent magna fastigia, quid omnia possidentibus desit. Scilicet ille, qui verum dicat, & hominem inter mentientes stupeat, ipsaque consuetudine pro rectis blanda audiendi, ad ignorantiam veri perductam, vindicet à consensu concentuque falsorum. Non vides quemadmodum illos in præceps agat extincta libertas, & fides in obsequium seruile submissa, dum nemo ex animi sui sententia suadet, dissuadetque, sed adulandi certamen est, & vnum amicorum omnium officium, vna contentio, quis blandissimè fallat? Ignorauere vires suas, & dum se tam magnos quam audiunt, credunt, attraxere superuacua, & in discrimen rerum omnium peruentura bella: vilem & necessariam rupere concordiam: secuti iram, quam nemo reuocabat, multorum sanguinem hauscrunt,

susa-

fufuri nouiffime fuum, dum vendicant inexplorata pro certis, flectique non minus exiftimant turpe quam vinci, & perpetua credunt, quæ in fummum perducta maxime nutant. Ingentia fuper fe cafura regna fregerunt, nec intellexerunt, in illa fcæna & vanis & cito diffluentibus bonis refulgente ex eo tempore ipfos nihil non aduerfi expectare debuiffe, ex quo veri audire potuerunt.

CAP. XXXI. CUM bellum Græciæ indiceret Xerxes, animum tumentem, oblitumque quam caducis confideret, nemo non impulit. Alius aiebat, non laturos nuntium belli, & ad primam aduentus famam, terga verfuros. Alius, nihil effe dubij, quin illa mole non vinci folum Græcia, fed obrui poffet: magis verendum, ne vacuas defertafque vrbes inuenirent, & profugis hoftibus vafte folitudines relinquerentur, non habituris, vbi tantas vires exercere poffent. Alius illi vix rerum naturam fufficere, angufta effe claffibus maria, militi castra, explicandis equeftribus copiis campeftria, vix patere cælum fatis ad emittenda omni manu tela. Cum in hunc modum multa vndique iactarentur, quæ hominem nimia æftimatione fui furentem concitarent, Demaratus Lacedæmonius folus dixit, ipfam illam qua fibi placeret multitudinem indigeftam & grauem, metuendam effe ducenti: non enim vires habere, fed pondus: immodica nunquam regi poffe: nec diu durare, quicquid regi non potefl. In primo, inquit, flatim monte Lacones obieffi, dabunt tibi fui experimentum. Tot ifta gentium millia trecenti morabuntur, hærebunt in veftigio fixi, & commiffas fibi anguftias ruebuntur, & corporibus obftuent. Tota illos Afia non mouebit loco. Tantas minas belli, & præne totius generis humani ruentis imperura, pauciffimi fubftinebunt. Cum te mutatis legibus fuis natura transfuiferit, in femita hærebis, & æftimabis futura damna, cum computaueris quanti Thermopylarum angufta confiterint. Scies te fugari poffe, cū fcieris poffe retineri. Cedent quidem tibi pluribus locis velut torrentis more ablati, cuius cum magno terrore, prima vis defluit: deinde hinc atque illinc coorientur, & tuis te viribus prement. Verum eff quod dicitur, maiorem belli apparatus effe, quam qui recipi ab his regionibus poffit, quas oppugnare conflituit. Sed hæc res contra nos eff,

Ob hoc ipsam te Græcia vincet, qua non capis. Vti toto te non potes. Præterea, quæ vna rebus salus est, occurrere ad primos rerum impetus, & inclinatis opem ferre non poteris, nec falcire ac firmare labantia. Multo ante vincetis, quam victum esse te sentias. Ceterum non est, quod exercitum tuum ob hoc sustineri putes non potuisse, quia numerus eius duce quoque ignotus est. Nihil tam magnum est, quod perire non possit: cui nascitur in perniciem, ut alia quiescant, ex ipsa magnitudine sua causa. Acciderunt quæ Demaratus prædixerat. Diuina atque humana impellentem, & mirantem quicquid obstiterat, trecenti stare iusserunt: strauisque per totam partem Græciam Xerxes intellexit, quantum ab exercitu turba distaret. Itaque Xerxes pudore quam damno inferior, Demarato gratias egit, quod solus sibi verum dixisset, & permisit, petere quod vellet: petit ille, ut Sardis maximam Asiæ ciuitatem curru vectus intraret, tectam capite tiaram gerens. Id solis datum regibus. Dignus fuerat premio antequam peteret: sed quam miserabilis gens, in qua nemo fuit, qui verum diceret regi, nisi qui non dicebat sibi.

CAP. XXXII. Diuus Augustus filiam intra pudicitie maledictum impudicam relegauit, & flagitia principalis domus in publicum emisit: admissos gregatim adulteros, pererratam nocturnis comestationibus ciuitatem, forum ipsum ac rostra, ex quibus pater legem de adulteriis tulerat, filia in supra placuisse, quotidianum ad Marfiam concursum: cum ex adultera in quaestuariam versa, ius omnis licentia sub ignoto adultero peteret. Hæc non tam vindicanda principi, quam tacenda (quia quarundam rerum turpitudine etiam ad vindicantem sedis) patrum potens ira publicauerat. Deinde cum, interpositio tempore, in locum ira subisset recundia, gemens, quod non illa silentio preffisset, quæ tamdiu nescierat, donec loqui turpe esset, sæpe exclamauit: Horum mihi nihil accidisset, si aut Agrippa, aut Mæcenas vixisset. Adeo tot habenti militia hominum, duos reparare difficile est. Casæ sunt legiones, & protinus scriptæ fracta classis, & intra paucos dies natauit noua. Scruitum est in opera publica ignibus: surrexerunt meliora consumptis. Tota vita, Agrippæ & Mæcenatis vacans locus. Quid parem? defuisse similes
quæ

qui assumerentur, an ipsius virium fuisse, qui maluit quæri, quam quærere? Non est quod existimemus, Agrippam & Mæcenatem solitos illi vera dicere: qui si vixissent, inter dissimulantes fuissent. Regalis ingenij mos est, in præsentium contumeliam, amissa laudare, & his virtutem dare vera dicendi, à quibus iam audiendi periculum non est.

CAP. XXXIII. SED vt me ad propositum reducam, vides quam facile sit, gratiam referre felicibus, & in summo humanarum opum positis: dic illis non quod volunt audire, sed quod audisse semper volent. Plenas aures adulationibus, aliquando vera vox intret. Da consilium vtile. Quæris quid felici præstare possis? Effice, ne felicitati suæ credat, vt sciat illam multis & fidis manibus continendam. Parum in illum contulerit, si illi semel stultam fiduciam permansuræ semper potentia excusseris, docuerisq; mobilia esse quæ dedit casus, & maiore cursu fugere quam veniunt: nec his portionibus, quib. ad summa peruentum est, retro iri? sæpe inter fortunam maximam & vltimam nihil interesse? Nescis quantum sit pretium amicitia, si non intelligis multum te ei daturum, cui dederis amicum, rem non domibus tantum, sed sæculis ratam, quæ non aliubi magis deest, quam vbi creditur abundare. Quid? istos tu libros, quos vix nomenclatorum complectitur aut memoria, aut manus, amicorum existimas? Non sunt isti amici, qui agmine magno ianuam pulsant, qui in primas & secundas admissiones digeruntur. Consuetudo ista vetus est regibus, regesque simulantibus, populum amicorum describere. Est proprium superbiæ, magno æstimare introitum, ac tactum sui liminis pro honore dare, vt ostio suo propius assideas, vt gratum prior intra domum ponas in qua deinceps multa sunt ostia, quæ receptos quoque excludunt.

CAP. XXXIV. APVD nos primi omnium Gracchus, & mox Lilius Drusus instituerunt segregare turbam suam, & alios in secretum recipere, alios cum pluribus, alios cum vniuersis. Habuerunt itaque isti amicos primos, habuerunt & secundos, neutros veros. Amicum vocas, cuius disponitur salutatio: aut potest huius tibi parere fides qui per fores maligne apertas non intrat, sed illabitur? Huic peruenire vique ad distringendam libertatem licet,

cuius vulgare & publicum verbum & promiscuum igno-
ris. Aut, non nisi suo ordine emittitur? Ad quemcumq; ita-
que istorum veneris, quorum salutatio urbem concutit,
scito, etiam si adinaduuerteris obsessos ingenti frequen-
tia vicos, & commeatium in vtramque partem cateruis
itinera compressa, tamen venire te in locum hominibus
plenum, amicis vacuum. In pectore amicus, non in atrio
quaeritur. Illo recipiendus est, illic retinendus, & in sensu
recondendus. Hoc doce, gratus es. Male de te existi-
mas, si inutilis es, nisi afflicto, si rebus tuis superuacuis.
Quemadmodum te & in dubiis, & in aduersis, & in laetis
sapienter geris, vt dubia prudenter tractes, aduersa fortiter,
lata moderate: ita in omnia vtilem te amico exhibere
potes. Aduersa eius si nec deserueris, nec optaueris,
multa nihilominus, vt non potes, in tanta varietate, quæ
tibi materiam exercendæ fidei præbeant, incident. Quem-
admodum qui optat diuitias alicui in hoc, vt illarum par-
tem ipse ferat, quamuis pro illo videatur optare, sibi pro-
spicit: sic qui optat amico aliquam necessitatem, quam
aditorio suo fideique discutiat: quod est ingrati, se illi
præfert, & tanti aestimat illum miserum esse, vt ipse gra-
tus sit, & ob hoc ipsum ingratus est. Exonerare enim se
vult, & graui sarcina liberare. Multum interest, vtrum
properes referre gratiam, vt reddas beneficium, an vt ne
debeas. Quid reddere vult, illius se commodo aptabit, &
idoneum illi venire tempus volet. Quid nihil aliud quam
ipse liberari vult, quacunque ad hoc cupiet petuenire,
quod est pessimæ voluntatis.

CAP. XXXV. Ista nimia festinatio ingrati est. id aper-
tius exprimere non possum, quam si repetero quod dixi.
Non vis reddere acceptum beneficium, sed effugere.
Hoc dicere videris, Quando isto carebo? Quocunque
modo nihil laborandum est, ne isti obligatus sum. Si opta-
res vt illi solueres de suo, multum abesse videreris à grato-
hoc quod optas, iniquius est. Execraris enim illum, & ca-
put sanctum tibi, dira imprecatione defigis. Nemo, vt exi-
timo de immanitate animi tui dubitaret, si aperte illi
paupertatem, si captiuitatem, si famem ac metum impre-
careris. At quid interest, vtrum vox ista tua sit, an vorum?
Sanas aliquid horum opta. Inunc, & hoc esse grati puta,
pud

quod ne ingratus quidem faceret, qui modo non vsque in odium, sed tantum ad inficiationem beneficii perueniret.

CAP. XXXVI. QVIS pius dicit Aencam, si patriam capi voluerit, vt captiuitate patrem eripiat? Quis Siculos ituenes, vt bona liberis exempla monstrarent, si optauerunt vt Aetna immensa ignium vi supra solitum ardens, daret ipsis occasionem exhibendae pietatis, ex medio parentibus incendio raptis? Nihil debet Scipioni Roma, si Punicum bellum vt finiret, perseuerare maluit. Nihil Decii, quod morte patria seruauerunt, si prius optauerant, vt deuotioni fortissima locum vltima rerum necessitas faceret. Grauiissima infamia est medici, opus querere. Multi quos auxerant morbos, & irruerant, vt maiore gloria sanarent, non potuerunt discutere, aut cum magna miserrorum vexatione vicerunt.

CAP. XXXVII. CALLISTRATVM aiunt, ita certe Hecaton auctor est cum in exilium iret, in quod multos simul cum illo seditiosa ciuitas, & intemperanter libera expulerat, oprante quodam, vt Atheniensibus necessitas restituendi exules esset, abominatum talem reditum. Rutilium noster animosus, Cum enim quidam illum consolaretur, & diceret instare arma ciuilia: breui futurum, vt omnes exules reuertentur: Quid tibi, inquit, mali feci, vt mihi peiorem reditum, quam exitum optares? Malo, vt patria exilio meo erubescat, quam reditu mereat. Non est istud exilium, cuius neminem non magis quam damnatum pudet. Quemadmodum illi seruauerunt bonorum ciuium officium qui reddi sibi penates suos noluerunt clade communi, quia satius erat duos vnico malo afficere quam omnes publico: ita non seruat grati hominis affectum, qui bene de se merentem difficultatibus vult opprimi, quas ipse submoueat: qui etiam si bene cogitat, male precatur. Ne in patrocinitum quidem, nedum in gloriam est, incendium extinxisse, quod feceris. In quibusdam ciuitatibus impium votum sceleris vicem tenuit.

CAP. XXXVIII. DEMADES certe Athenis eum qui necessaria funeribus venditabat, damnauit, cum probasset magnum lucrum optasse: quod contingere illi sine multorum morte non poterat. Queri tamen solet, an meritis

damnatus sit. Fortasse optauit, non vt multis venderet, sed vt carè: vt paruo sibi constarent quæ venditurus esset. Cum constet negotiatio ex empto & vendito, quare votum eius in vnâ partem trahis, cum lucrum ex vtraque sit? Præterea, omnes licet qui in ista negotiatione sunt, dânes, (omnes enim idem volunt, idem intra se optant) magnam hominum partem damnabis. Cui enim non ex alieno incommodo lucrum? Miles bellum optat. Agricola mannonæ caritas erigit. Eloquens captat pretium ex litium numero: Medicis grauis annus in questu est. Institores delicatarum mercium, iuuentus corrupta locupletat. Nulla tempestate, nullo igne lædantur: recta: iacebit opera fabrilis. Vnius votum deprehensum est, omnium simile est. An tu Atruntium, & Aterium, & ceteros qui captandorum testamentorum artem professi sunt, non putas eadem habere quæ designatores & libidinosos vota? Illi tamen quorum mores optent, nesciunt: hi familiarissimum quemque, ex quo propter amicitiam spei plurimum est, mori cupiunt. Illorum damno nemo viuit: hos quisquis differt, exhaurit. Optant ergo non tantum vt accipiant, quod turpi seruitute meruerunt: sed etiam vt tributo graui liberentur. Non est itaque dubium, quin hi magis quod damnatum est in vno. optent: quibus quisquis morte profuturus est, vita nocet. Omnium tamen istorum tam nota sunt vota, quàm impunita. Deinde se quisque consulat, & in secretum pectoris sui recedat, & inspiciat quid tacitus optauerit. Quàm multa sunt vota, quæ etiam sibi fateri pudet: quàm pauca, quæ facere coram teste possumus.

CAP. XX XIX. SED non quicquid reprehendendum, etiam damnandum est: sicut hoc votum amici, quod in manibus est, male vtentis bona voluntate, & in id incidens, quod euitat. Nam dum gratum animum festinat ostendere, ingratus est. Hic, ait, in potestatem meam recidat, gratiam meam desideret, sine me saluus, honestus, tutus esse non possit. Tam miser sit, vt illi beneficij loco sit quicquid redditur. Circumuenant illum domestica infidia, quas ego possim solus opprimere. Instet potens inimicus & grauis, infesta turba nec inimis, & creditor vtigeat & acculator.

CAP. XL. VIDE quam sis æquus, horum optares nihil, si tibi beneficium non dedisset. Ve alia taceam, quæ grauiora committis, pessima pro optimis referendo; hoc certe delinquis, quod non expectas suum cuiusque rei tempus: quod æque peccat, qui non sequitur, quam qui antecedit. Quomodo non semper beneficium recipiendum est, sic non vtiq; reddendum. Si mihi non desideranti redderes, ingratus esse: quantos ingrator es, qui desiderare me cogis? Expecta. Quare subdere apud te munus meum non vis? Quare obligatus moleste fers? Quare quasi cum acerbo sceneratore signare rationem parem properas? Quid mihi negotium quæris? Quid in me deos immitis? Quomodo exigeres, qui sic reddis?

CAP. XLI. ANTE omnia ergo, Liberalis, hoc discamas. beneficia secute debere, & occasiones reddendorum obseruare, non manu facere. Hanc ipsam cupiditatem primo quoque tempore liberandi se, meminerimus ingrati esse. Nemo enim libenter reddit, quod inuitus debet: & quod apud se non vult esse, onus iudicat esse, non munus. Quanto melius ac iustius in promptu habere merita amicorum: & offerre, non ingerere, nec obzratum se iudicare. Quoniam beneficium commune vinculum est, & inter se duos alligat. Dic, Nihil moror, quominus tuum reuertatur ad te: opto hilari accipias, si necessitas alterutri nostrum imminet, fatiq; quodam datum est, vt aut tu cogaris beneficium recipere, aut ego accipere, det potius qui solet. Ego paratus sum. Nulla mora in Turno: ostendam hunc animum, cum primum tempus aduenit. Interim dii testes sunt.

CAP. XLII. SOLEO, mi Liberalis, notare hunc in te affectum, & quasi manu pendere, verentis & æstuantis, ne in vilo officio sis tardior. Non decet gratum animum sollicitudo, sed contra, summa fiducia sui: & ex conscientia veri amoris, dimissa omnis anxietas. Tam cum vitio est recipere quod non debes, quam non dare quod debes. Hoc beneficii primum dati sit ius, vt recipiendi tempus eligat qui dedit. At vereor: ne homines de me sequius loquantur. Male agit, qui famæ, non con-

scientiæ gratus est. Duos istius rei indices habes: te, quæram non potes fallere, & illum, quem potes. Quid ergo, si nulla interueniret occasio? Semper debebo? d. bebis: sed palam debebis. sed libenter debebis, sed cum magna voluptate apud te depositum intueberis. Pœnitet accepti beneficii, quem nondum redditi piget. Quare qui tibi dignus visus est, à quo acciperes, indignus videatur, cui debeas?

CAP XLIII. IN magnis erroribus sunt, qui ingentis animi credunt proficere, donare, plurimum sinum ad domum replere: cum ista interdum non magnus animus faciat, sed magna fortuna. Nesciunt, quanto maius ac difficilius interdum sit capere, quàm fundere. Nam ut nihil alteri detrahant, quoniam in utrumque ubi virtute sit, par est, non minoris est animi beneficium debere, quàm dare. Eo quidem operosius hoc quàm illud, quò maiore diligentia custodiuntur accepta, quàm dantur. Ideo non est trepidandum, quam cito reponamus, nec properandum intempestiue: quia æquè delinquit, qui ad referendam gratiam prope at tempore alieno, quàm qui suo cessat. Positum est illi apud me, nec illius nomine, nec meo timeo. Bene illi cautum est. Nō potest hoc beneficium perdere, nisi mecum: immo ne mecum quidem. Egi illi gratias, id est, reuli. Qui nimis de beneficio reddendo cogitat, nimis cogitare alterum de recipiendo putat. Præstet esse in utrumque facilem: si vult recipere beneficium, referamus, reddamū que læti. Illud apud nos custodiri mauult, quid thesaurum eius eruimus? quid custodiam recusamus? Dignus est, cui utrum volet, liceat. Opinionem quidem & famam eo loco habemus, tanquam quæ non ducere, sed sequi debeat.

LIBER SEPTIMVS.

CAPVT I.

NON VM, mi Liberalis, habeas animum volo:
*In manibus terra, Non hic te carmine longo
 Atque per ambages & longè exorsa tenebo.*

Reli-